

پایش تولیدات علمی علوم پزشکی از منظر بهره‌گیری از قرآن کریم

آرام تیرگر*^۱، یاسمن حبیب زاده^۲، زهرا آقارلی^۳

چکیده

زمینه و هدف: قرآن به‌عنوان کتابی آسمانی، بهترین وسیله هدایت انسان از سوی خداوند است که در آیات فراوانی از آن توصیه‌های مرتبط با بهداشت و سلامت وجود دارد. از این‌رو پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان بهره‌گیری از این کتاب ارزشمند در تولیدات علمی علوم پزشکی به اجرا در آمده است.

روش بررسی: این پژوهش به‌صورت مقطعی روی بخشی از پایان‌نامه‌های دانشجویان پزشکی و دندانپزشکی، مقالات علوم پزشکی، همچنین یک دوره نسبتاً طولانی از سلسله همایش‌های بهداشت محیط (از آغاز تا سال ۱۳۹۲) به اجرا در آمد. داده‌ها به کمک چک لیستی محقق ساخته متناسب با اهداف پژوهش و به روش تحلیل استنادی جمع‌آوری شد. جهت پردازش داده‌ها از شاخص‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده گردید.

یافته‌ها: بررسی ۵۱۱ پایان‌نامه مشتمل بر ۲۰۷۷۶ منبع مورد استناد نشان داد که میزان استفاده از آیات قرآن کریم در تدوین پایان‌نامه‌ها کمتر از ۱ درصد بوده است. یافته‌های حاصل از استخراج ۱۹۰۶۹ منبع مورد استفاده در ۸۷۶ مقاله منتشره طی ۲۲ سال از انتشار یک مجله علمی پژوهشی نیز از بهره‌گیری کمتر از ۱ درصد از آیات قرآن کریم حکایت داشت. بررسی ۱۳۱۳۴ مقاله منتشره در ۱۲۶ نشریه وابسته به ۴۷ دانشگاه علوم پزشکی کشور نیز طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ بازگوکننده به‌کارگیری در حد ۱ درصد از کلیدواژه‌ی قرآن در خلاصه مقالات بود. بررسی ۲۹۲۸ خلاصه مقاله طی دوره‌ای ۱۶ ساله از همایش بهداشت محیط نیز نشان داد که تنها ۵ خلاصه مقاله با موضوعی در ارتباط با قرآن منتشر گردیده است.

نتیجه‌گیری: در مجموع با توجه به نقش بسیار تأثیرگذار آیات قرآن کریم بر رفتار ما مسلمانان به‌ویژه در زمینه‌ی بهداشت و سلامت، همچنین ارزش و اعتبار بالای این کتاب الهی به‌عنوان یک سند، سهم بهره‌گیری از این منبع ارزشمند در برونداد علوم پزشکی اندک است. بنابر این جلب نظر اساتید و دانشجویان در جهت ترویج بهره‌گیری از آیات کتاب الهی به‌منظور ارتقاء سطح بهداشت و سلامت جامعه لازم به‌نظر می‌رسد.

کلیدواژه‌ها: قرآن، بروندادهای علمی، علوم پزشکی، تحلیل استنادی، علم سنجی

۱- دانشیار و عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، پژوهشکده‌ی سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.

*۲- دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد ارگونومی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی بهداشت محیط، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.

*نویسنده‌ی مسؤل: بابل، خیابان گنج افروز، دانشگاه علوم پزشکی بابل، دانشکده‌ی پزشکی، گروه پزشکی اجتماعی. تلفن: ۰۹۱۱۳۱۳۳۷۸۱

Email: aramtirgar@yahoo.com

مقدمه

قرآن کریم، این کتاب آسمانی بهترین و با ارزش‌ترین وسیله هدایت است که خداوند از آن با نام فرقان (وسیله تشخیص حق از باطل) نیز یاد کرده است (۱). عشق به قرآن، تلاش به منظور شناخت معارف و کوشش در جهت تبیین و تفسیر و توضیح معانی و مفاهیم آن، هم‌زاد با نزول قرآن و حضور آیات الهی در صحنه‌ی زندگی مسلمانان است و هیچ کتابی در حیات انسانی این همه کوشش و کشش را در آستانه‌ی خود برنینگیخته است (۲).

یکی از علومی که در قرآن کریم در آیات فراوانی به تفکر و عمل به آن تأکید شده رعایت بهداشت و حفظ سلامتی است، آن چنانکه می‌توان از این آیه‌ی سوره‌ی بقره «وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ» (۳) رعایت بهداشت را برای پیشگیری از هلاکت استنباط کرد. در واقع اسلام با تکیه بر وحی و قرآن کریم، عالی‌ترین رهنمودهای بهداشتی را در اختیار مسلمانان قرار داده است (۴)، برای مثال وقتی قرآن با لفظ «یا ایها النَّاسُ» پیام «كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا» (۵) را به گوش مردم می‌رساند یا می‌فرماید «فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ» (۶) انسان‌ها را به دقت در غذای خود اعم از غذای جسم یا به بیان دیگر بهداشت تغذیه و حتی غذای روح (بهداشت روان) فرا می‌خواند. بنابراین به استواری پیام و حقیقت موجود در بطن کلام خداوند متعال در قالب کتاب ارزشمند قرآن می‌تواند به آشکارسازی حقایق مرتبط با سلامتی به محققین حوزه‌ی علوم پزشکی با انجام پژوهش‌های گسترده و مستمر کمک نماید (۷).

مقوله‌ی با اهمیتی همچون قرآن پژوهی که به واکاوی رموز نهفته در آیات وحی و پی بردن به حقایق در کلام الهی تأکید دارد می‌تواند یکی از حوزه‌های مناسب تحقیقاتی در علوم پزشکی باشد. چرا که سلامتی در فرهنگ متعالی اسلام از ارزش والایی برخوردار است و خداوند قرآن کریم را کتاب هدایت و سلامتی معرفی می‌کند (۸) که برای ترویج سلامتی و درمان بیماری‌ها راه‌گشاست.

امروزه دانشگاه‌ها و از جمله دانشگاه‌های علوم پزشکی از جمله مراکز عمده‌ی تولیدات علمی به‌ویژه در حوزه‌ی سلامت به‌شمار می‌آیند و پرونده‌های این مراکز به‌عنوان یکی از منابع بسط دانش و بستر اصلی پیشرفت کشورها به‌شمار می‌آیند (۹). از سویی مجلات، مقالات و همایش‌های دانشگاهی به‌عنوان اصلی‌ترین ابزار ارائه نتایج پژوهش‌ها و مطالعات علمی، عهده‌دار وظیفه اطلاع‌رسانی علمی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی هستند (۱۰) و به‌عنوان یکی از مجاری ارتباطات علمی محسوب می‌شوند که برحسب محدوده‌ی جغرافیایی بر اهمیت آن‌ها افزوده می‌شود. در دنیای امروز گرچه انتشار یافته‌های علمی به‌شیوه‌های مختلفی مانند ثبت اختراع یا نوآوری، تبلیغات در رسانه‌های عمومی نظیر رادیو، تلویزیون و روزنامه‌ها، ساخت تجهیزات، مواد و وسایل روند رو به رشدی دارد اما بی‌شک و به‌طور قطع می‌توان پایان‌نامه‌ها، مجلات و مقالات علمی منتشره را یکی از شیوه‌های بسیار مهم انتشار یافته‌های علمی در هر حوزه از جمله علوم پزشکی به‌شمار آورد.

بررسی کلی روی پرونده‌های علمی علوم مختلف، گویای بهره‌گیری اندک از قرآن به‌عنوان یک مرجع علمی معتبر می‌باشد که این وضعیت نه تنها گویای نوعی سهل انگاری در استفاده از این کتاب گران‌بهاست، بلکه می‌توان آن‌را نوعی خسارت به دانش بشری تلقی نمود، چرا که توسعه‌ی دیدگاه قرآن کریم در میان دیدگاه‌های دیگر، در ترویج اندیشه‌های قرآنی و بسط دانش بشری تأثیر گذار خواهد بود (۱۱).

تدوین مقالات علمی با استناد به مطالب مندرج در کتب مذهبی همچون قرآن کریم، تأثیر بسیاری در پذیرش و اجرای مسائل بهداشت و سلامت از سوی بخش بزرگی از مردم جامعه دارد، چرا که قرآن معجزه بزرگ و جاوید حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم و منشور هدایت بشر به سوی سعادت و بهروزی است. حضرت علی علیه

میان کلیه‌ی مقالات علمی-پژوهشی منتشره در مجله‌ی علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل به اجرا در آمد (۱۵). در مطالعه‌ی مذکور از روش تحلیل استنادی (روشی متداول در علم سنجی و شاخه‌ای از کتاب سنجی است که جهت بررسی نیازهای اطلاعاتی و رفتارهای اطلاع‌یابی استفاده کنندگان از منابع علمی به کار می‌رود) و فرمی محقق ساخته متناسب با اهداف پژوهش، جهت گردآوری داده‌ها استفاده شد (۱۶-۱۱). در این مطالعه نیز از طریق بازبینی تک تک منابع مورد استفاده در مقالات، میزان بهره‌گیری از منابع مذهبی (از جمله قرآن، نهج البلاغه) ثبت گردید. در مطالعه‌ی دیگر (۱۳۹۳) طی دوره‌ای دو ساله، کلیه‌ی مقالات فارسی منتشره از سوی مجلات دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از حیث استفاده از واژه‌هایی شامل خدا، قرآن، آیات و روایات، دعا، نماز، روزه، دین و مذهب در عناوین، چکیده و کلید واژه‌های مقالات مورد بررسی قرار گرفتند (۱۷). در این مطالعه نیز برای جمع‌آوری داده‌ها از فرم ویژه‌ای متناسب با اهداف پژوهش استفاده شد و موارد استفاده از واژه‌ها و عبارات‌های مذهبی در هر یک از بخش‌های یاد شده مورد جستجو قرار گرفت. جهت پردازش آماری داده‌ها از شاخص‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده شد.

همچنین در قالب مطالعه‌ای مقطعی و منتشر نشده، خلاصه‌ی مقالات پذیرفته شده در یکی از سری همایش‌های علوم پزشکی (همایش‌های بهداشت محیط) برای دوره‌ای ۱۶ ساله (از اولین سال برگزاری تا سال ۱۳۹۲) از حیث توجه به قرآن مورد واکاوی قرار گرفت. جهت جمع‌آوری داده‌ها از فرمی محقق ساخته استفاده شد و بخش‌های مختلف خلاصه‌ی مقالات شامل عنوان، بدنه مطلب و کلید واژه‌ها از جهت استفاده از واژه‌ی قرآن مورد جستجو و ثبت موارد قرار گرفتند.

السلام نیز می‌فرمایند: در قرآن درمان بزرگ‌ترین دردهاست (۱۲). با توجه به اهمیت اطلاع از وضعیت به‌کارگیری قرآن کریم به‌عنوان منبع گرانبها و ارزشمند جهت ترویج سلامتی و درمان بیماری‌ها و از سویی فقدان یا کمبود اطلاعات منتشره از این دست، بر آن شدیم تا به بررسی میزان بهره‌گیری از قرآن در بروندهای علمی علوم پزشکی بپردازیم.

مواد و روش بررسی

پژوهش حاضر به‌صورت توصیفی-کاربردی در قالب چندین مطالعه‌ی پیوسته با هدف بررسی میزان بهره‌گیری از قرآن کریم در بروندهای علمی حوزه‌ی علوم پزشکی طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ به اجرا در آمده است.

در مطالعه‌ی نخست با عنوان استفاده از منابع مذهبی در تدوین پایان‌نامه‌های علوم پزشکی، مطالعه‌ای مقطعی (۱۳۹۰) روی کلیه‌ی پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان رشته‌ی پزشکی و دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی بابل برای دوره‌ای بیش از پنج سال انجام پذیرفت و کلیه‌ی پایان‌نامه‌ها از حیث استفاده از قرآن به‌عنوان یکی از منابع مورد استناد، مورد واکاوی قرار گرفتند (۷). به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها از بخش منابع پایان‌نامه‌ها رونوشتی تهیه و اطلاعات کتابشناختی اسنادها درون برگه‌های از پیش تهیه شده‌ای توسط تیم پژوهش که در مطالعات مشابه استفاده شده بود، ثبت گردید. بدین ترتیب، تک تک منابع مورد استفاده در پایان‌نامه‌ها مورد بازبینی قرار گرفته و در صورت استفاده از منابع مذهبی (از جمله قرآن، نهج البلاغه) ثبت گردید (۱۴، ۱۳).

در دومین مطالعه با عنوان وضعیت بهره‌گیری از قرآن و نهج البلاغه در بروندهای علمی حوزه‌ی علوم پزشکی، مطالعه‌ای به‌صورت مقطعی و به روش تحلیل استنادی برای یک دوره‌ی بیست و دو ساله (از سال ۱۳۷۰ تا سال ۱۳۹۲)

یافته‌ها

داده‌های حاصل از بررسی ۵۱۱ پایان‌نامه دانشجویی (۳۵۶ پایان‌نامه پزشکی و ۱۵۵ پایان‌نامه دندانپزشکی) برای یک دوره‌ی زمانی بیش از پنج سال نشان داد که در مجموع بیش از بیست هزار منبع (۲۰۷۷۶ منبع) از سوی دانشجویان جهت تدوین پایان‌نامه‌ها مورد استفاده قرار گرفته است، در حالی که میزان استفاده از قرآن کریم در تدوین پایان‌نامه‌های پزشکی و دندانپزشکی (کمتر از ۱۹ مورد - ۰/۱ درصد) بود. نتایج حاصل از پردازش داده‌ها در مجله‌ی علمی-

پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی بابل طی بیست و دو سال از آغاز انتشار تا پایان سال ۱۳۹۲، نیز نشان داد که حداقل ۸۷۶ مقاله‌ی پژوهشی در قالب ۷۲ شماره به چاپ رسیده و در مجموع ۱۹۰۶۹ منبع به‌عنوان منابع مورد استناد در آن‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. میزان استفاده از قرآن کریم به‌عنوان منبع مورد استناد ۱۵۷ مرتبه بوده که این تعداد مجموعاً در ۱۴ مقاله مورد استفاده قرار گرفته است (حداقل و حداکثر موارد استفاده ۱ و ۲۹ مورد بوده است). در جدول ۱ برخی اطلاعات کتابشناختی مقالات و مجلات مورد بررسی ارائه شده است.

جدول ۱- برخی شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به متغیرهای کتابشناختی مقالات

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
تعداد مقاله در هر شماره	۹	۲/۳۶	۹	۱۸
تعداد نویسندگان مقالات	۳/۷۱	۱/۸۶	۱	۱۶
تعداد کل منابع مورد استناد	۲۱/۷۷	۱۰/۹۲	۲	۱۰۴
تعداد منابع فارسی	۱/۹۵	۳/۵۵	۰	۳۳

و دریا، (بر مرکب‌های راهوار) حمل کردیم و از انواع روزی‌های پاکیزه به آنان روزی دادیم و آن‌ها را بر بسیاری از موجوداتی که خلق کرده‌ایم، برتری بخشیدیم (۲ مرتبه). یافته‌های حاصل از سومین پژوهش با هدف بررسی وضعیت استفاده از کلید واژه‌های مذهبی در (عنوان، چکیده و کلید واژه‌ی مقالات) در بیش از ۱۳ هزار مقاله‌ی منتشره توسط ۱۲۶ عنوان نشریه‌ی فارسی زبان وابسته به ۴۷ دانشگاه علوم پزشکی کشور طی دو سال ۱۳۹۱-۱۳۹۲ نشان داد که در ۸۲ اثر (۰/۶ درصد از کل مقالات) واژه‌های منتخب مذهبی به کار رفته است که بالاترین فراوانی در خصوص واژه‌های به کار رفته متعلق به واژه‌ی قرآن با فراوانی ۱۹ مرتبه (۰/۱ درصد) بود. در جدول ۲ خلاصه‌ای از نتایج ارائه شده است.

پُر استنادترین سوره‌ی مورد استفاده در مقالات مورد بررسی، سوره‌ی بقره (۲۲ مرتبه، ۱۴ درصد) بود و به دنبال آن سوره‌های مائده و اسراء (هر یک به تعداد ۸ مرتبه)، و سوره‌ی نحل (۷ مرتبه) در جایگاه‌های بعدی قرار داشته‌اند. از میان آیات، پُر استنادترین آن، آیه‌ی ۱۵۶ سوره بقره: "الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ": آن‌ها که هرگاه مصیبتی به ایشان می‌رسد، می‌گویند: "ما از آن خدائیم و به سوی او بازمی‌گردیم"، (۳ مرتبه) بوده است. همچنین آیه‌ی ۱۱۴ سوره‌ی نحل "فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلالًا طَيِّبًا وَ اشْكُرُوا لِعَمَّتِ اللَّهُ إِنَّ كُنْتُمْ إِتَاءَ تَعْبُدُونَ": پس، از آنچه خدا روزیتان کرده است، حلال و پاکیزه بخورید و شکر نعمت خدا را به‌جا آورید اگر او را می‌پرستید (۲ مرتبه)، و آیه‌ی ۷۰ سوره‌ی اسراء "وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَ حَمَلْنَاهُمْ فِي الْبُرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَ فَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا": ما آدمی‌زادگان را گرامی داشتیم و آن‌ها را در خشکی

جدول ۲- توزیع فراوانی مطلق کلید واژه‌های مورد بررسی در مجلات فارسی زبان دانشگاه‌های علوم پزشکی (۹۲-۱۳۹۱)

واژه‌ی مورد بررسی در مقالات	سال انتشار		مجموع
	۱۳۹۱	۱۳۹۲	
قرآن	۱۲	۷	۱۹
مذهب	۱۰	۷	۱۷
دین	۶	۸	۱۴
روزه	۳	۸	۱۱
خدا	۶	۲	۸
دعا	۳	۱	۴
نماز	۳	۱	۴
آیات و روایات	۴	۱	۵
جمع	۴۷	۳۵	۸۲

همچنین در خصوص وضعیت استفاده از واژه‌ی قرآن در خلاصه مقالات همایش‌های مورد بررسی، واکاوی ۲۹۲۸ خلاصه مقاله‌ی ارائه شده از سوی ۱۶ دوره همایش بهداشت محیط، طی ۱۶ سال نشان داد که ۵ خلاصه مقاله (۰/۲ درصد از مجموع مقالات ارائه شده) در ارتباط با قرآن منتشر گردید که هر ۵ مقاله در حوزه‌ی کلیات بهداشت بودند.

بحث و نتیجه‌گیری

از آن‌جا که آیات قرآن کریم برای ما مسلمانان یکی از منابع بسیار مهم در تبیین اهمیت موضوعات مختلف به‌شمار می‌آیند، انتظار آن است که در تدوین مقالات علمی در حوزه‌ی پزشکی، بهداشت و سلامت تا حد قابل قبولی شاهد استفاده از این آیات ارزنده باشیم (۱۷) اما برخلاف انتظار، چه در کشور ما و چه در بسیاری از کشورهای اسلامی، وضعیت موجود از شرایط متفاوتی حکایت دارد و آن‌چنان که شایسته است آموزه‌های دینی و مذهبی به‌خصوص آموزه‌های قرآن کریم در بهبود و ارتقاء سلامت فردی و اجتماعی مورد استفاده قرار نگرفته و ارتباط دین و سلامت بیشتر در سطح مباحثات نظری متوقف شده است (۱۸).

آن‌گونه که از نتایج مطالعات حاضر بر می‌آید میزان بهره‌گیری از قرآن کریم در تمامی پرونده‌های علمی مورد بررسی در علوم پزشکی (اعم از پایان نامه‌ها، مقالات علمی و چکیده‌ی مقالات

همایش‌های علوم پزشکی) در دامنه‌های بین ۱ تا ۰/۱ درصد بوده است. نتیجه‌ی اخیر در هم‌خوانی نزدیکی با یافته‌های پژوهش Noori و Zare Farashbandi (2012) می‌باشد. در پژوهش مذکور که به بررسی عملکرد پژوهشگران مسلمان در نشر مقالات مرتبط با قرآن کریم در حوزه‌ی پزشکی در پایگاه اطلاعاتی Scopus از سال ۱۹۶۰ تا ۲۰۱۱ پرداخته شده، آمده است که تنها ۷۷ مقاله‌ی مرتبط با قرآن در حوزه‌ی علوم پزشکی بازیابی شد که بیشترین مقالات مرتبط با قرآن کریم در حوزه‌ی پزشکی بود (۱۹). همچنین در بررسی انجام شده توسط Khasa و همکاران (۲۰۱۲) تحت عنوان بررسی و تحلیل پژوهش‌های قرآنی در عرصه بین‌المللی ISI مشخص شد که میزان تولیدات علمی جهان در پایگاه اطلاعاتی ISI در حوزه‌ی قرآنی بین سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۱۱، تعداد ۲۹۲ مدرک بوده است که دانشگاه میشیگان، دانشگاه King Saud و دانشگاه School of Oriental African Studies به‌ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار داشتند. در این میان، سهم ایران از تولیدات علمی جهان در حوزه‌ی قرآنی، تنها ۱۵ مدرک بوده است (۲۰). گفتنی است در ایران نیز با استناد به یافته‌های حاصل از پژوهشی با مضمون تمایل به موضوعات مذهبی در پرونده‌های علمی حوزه‌ی علوم پزشکی، با وضعیت بهتری روبرو نبوده‌ایم. در بررسی مذکور از میان بیش از سیزده هزار مقاله طی دو سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۲ (مقاله، ۱۳۱۳۴)، تنها در پنج مقاله از کلمه قرآن در عنوان،

References

1. The Holy Quran, Surah Forghan, Verse 1.
2. Mahdavi Rad MA. Quran Research. Bayzenat. 2004; 1(2): 119-126. (Persian)
3. The Holy Quran, Surah Al Baghare, Verse 195.
4. Esm hosseini GH. Health system in Islam. Quran and Science. 2009; 3(5): 114-144. (Persian)
5. The Holy Quran, Surah Al -Baghare, Verse 169.
6. The Holy Quran, Surah Abas, Verse 24.
7. Tirgar A. Yaminfirooz M. Nikkha A. Mousavi A. Using religious resources among graduate students' thesis in medical sciences. J Babol Univ Med Sci. 2013; 15 (suppl. 1); 89-93. (Persian)
8. Marzband R, Afzali MA. The Orientation of Health Nutrition with Emphasis on Quran Teachings. Journal of Religion and Health. 2013; 1(1): 9-18.
9. Fereshtehnejad SM, Motevalian SA, Moradi Lakeh M, Aghili S, Shafiee Sabet A. Comparison of the qualitative and quantitative indexes of scientific medical journals affiliated to Iran University of Medical Sciences with Iranian Exemplary Medical Journals during 2008-2010. Iran University of medical sciences. 2010; 17(77): 40-54. (Persian)
10. Zaki MA. Investigate the content of the research trends in scientific journals Management. Knowledge Management. 2006; No 75: 43-74. (Persian)
11. Yadollahpour B. Principles of Historical and thematic interpretation of the Quran]. 2005, pp 160, Qom, Dar ol elm. (Persian)
12. Reyshahri M. MizanulHikmah. 7th ed. Qom: Dar al-Hadith Cultural-Scientific Institute 2009; p: 459. (Persian)
13. Tirgar A. Abolghasemi MB. Yaminfirooz M. Citation Analysis of graduate medical thesis references: Before and after of digital library access. 2th Conference of Research and Science Generation in Medicine. Tehran: Ketabdard Publications, 2010; pp: 201-11. (Persian)
14. Tirgar A. Yaminfirooz M. Dehghan Z. A study on Iranian National Medical Digital

چکیده یا کلید واژه‌ها استفاده شده بود (۱۷).

نتایج مطالعه‌ی مذکور در کنار نگاهی اجمالی به نتایج چند مطالعه‌ی اخیر (۱۷، ۱۵، ۷) گویای آن است که وضعیت بهره‌گیری از قرآن به‌عنوان یک مرجع معتبر و موثق، در برونداد علمی علوم پزشکی از وضعیت مطلوبی برخوردار نبوده و قشر علمی و دانشگاهی جامعه به‌گونه‌ای شایسته از این منبع آسمانی و بی‌نظیر در آثار خود بهره نمی‌جویند. البته لازم به ذکر است که بر پایه‌ی نتایج مطالعه‌ی منتشر نشده‌ای تحت عنوان "بررسی نظرات دانشجویان یک دانشگاه علوم پزشکی در ارتباط با همایش قرآن پژوهی و طب، تقریباً ۶۰ درصد از دانشجویان (از مجموع ۶۴ دانشجوی مورد بررسی) به برگزاری چنین همایش‌هایی، به‌ویژه با محوریت علوم پزشکی و با فواصل زمانی منظم تمایل داشتند. همچنین حدود نیمی از آنان تأثیر برگزاری چنین همایشی را در نشر معارف قرآنی در فضای دانشگاهی مثبت یا تقریباً مثبت می‌دانستند.

در مجموع این‌طور به‌نظر می‌رسد که مواردی چون عدم وجود ارتباطات لازم میان اساتید دو حوزه‌ی قرآن و علوم پزشکی، فقدان منابع معتبر روش‌شناسی پژوهش‌های قرآنی در علوم پزشکی، نبود متولی مشخص و قدرتمند در سامان‌دهی مباحث قرآن پژوهی و طب و نهایتاً عدم آشنایی اساتید و دانشجویان از حوزه‌های قابل بحث و تحقیق، نمونه‌هایی از عواملی هستند که این بهره‌گیری را به حداقل رسانده است.

در خاتمه پیشنهاد می‌شود:

- با برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای اساتید و دانشجویان، بر آگاهی آنان از معارف عظیم قرآنی و همچنین آشنایی آن‌ها از اصول و روش‌های قرآن پژوهی افزوده شود.
- با برگزاری همایش‌هایی نظیر قرآن پژوهی در طب، به توسعه‌ی فعالیت‌های قرآنی در عرصه‌های مختلف اعم از آموزشی، پژوهشی و تبلیغی در علوم پزشکی اندیشیده شود.
- با سازوکارهایی شایسته بر میزان توجه به پژوهش‌های اصیل در ارتباط با قرآن افزوده شده و همچنین با تشکیل هسته‌هایی در همین ارتباط، بستر پژوهش‌های لازم فراهم و هموار گردد.

- Library usage among Babol University of medical sciences users. 2th Conference of Research and Science Generation in Medicine. Tehran: Ketabdar Publications, 2010; pp: 359-68. (Persian)
15. Tirgar A, Habibzadeh Y, YadollahPour MH. Using Quran and Nahjolbalagheh in scientific outputs of medical sciences. *Islam and Health Journal*. 2014; 1(2): 22-26. (Persian)
 16. Noroozi Chakoli A. Introduction to Scientometric. The Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Humanities (SAMT). Tehran. 2011, 93. (Persian)
 17. Tirgar A, Aghalari Z. Tendency to religious issues in scientific outputs of medical sciences. *Islam and Health Journal*. 2014; 1(3): 35-40. (Persian)
 18. Keshavarz Mohamadi N. Methodology of research on religion and health: Islamic health promotion. Regional Conference on Health Research in the Quran. 2010, (Persian)
 19. Noori R, Zare Farashbandi F. Evaluating of Muslims Researchers Performance in Publishing of Articles Related to Holy Quran in Medical Sciences Field and Citation Analysis of Them in Scopus Database. *Quran Med*. 2012; 1(4): 126-31. DOI: 10.5812/quranmed.8096. (Persian)
 20. Khasa AA, Ahmadinejad F, Hijazi S. A study and analysis of the Quranic researches in international arena (ISI). *The journal of Qur'an and Science*. 2012; 6 (10): 145-166. (Persian)

Monitoring of the scientific outputs of medical sciences according to using of the Quran

Aram Tirgar^{1,*}, Yasaman Habibzadeh², Zahra Aghalari³

Abstract

Background: Quran as a holy book is the most important reference for humanity and a book of guidance that carries useful verses about health and hygiene. Therefore, the present study aimed at measuring the utilization rate of this valuable book in the scientific output of medical sciences.

Methods: The current descriptive cross-sectional study has been conducted on a portion of medical science's scientific outputs (medical and dental dissertations as well as journals and articles in the field of medical sciences) and a long interval of conferences on environmental health (from the first up to 2013). Data was collected using a researcher-made checklist using scientometric method. Descriptive and inferential statistical indicators were used for data analysis.

Results: A survey on 511 dissertations including 20,776 references has shown that Quran was used in rare cases (less than 0.1%). In addition, findings of 19,069 references used in 876 published scientific articles in Persian journal of Babol University of Medical Sciences have reported that, the utilization rate of Quran was less than 1% over a 22-year interval. After surveying of 13,134 published articles in 126 journals under the supervision of 47 Iranian universities of medical sciences in the years 1391 and 1392, Quran was used less than 0.1% as a keyword. Also, the abstract of only 5 articles had been attached to Quran issue in a 16-year interval of survey.

Conclusion: Totally, according to the very influential role of holy Quran verses on Muslim behavior and high validity of this book as a document, the utilization rate of this valuable book among scientific outputs of medical sciences, is rare. Therefore, it is essential to encourage university professors as well as students to enhance the utilization rate of Quran as a way to develop the level of health and sanitation in the society.

Keywords: Quran, Scientific outputs, Medical sciences, Citation analysis, Scientometry.

*1 Associate Professor, Social Determinate of Health Research Center, Health Research Institute, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran.

2. MSc Student in Ergonomics, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.

3. MSc Student in Environmental Health Engineer, Student Research Committee, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran.

*Corresponding Author: Email: aramtirgar@yahoo.com / a.tirgar@mubabol.ac.ir - Tel: +9811-32190560, Fax: +9811-32197667